

„Az életben semmit nem szabad túl komolyan venni, csak azt, ami boldoggá tesz.”

Játszd újra Géza!

KALAND, KÜZDELEM, JÁTÉK, GÁRDONYI ÉS AZ EGRI CSILLAGOK
NYOMÁBAN

A titokzatos Gárdonyi

Ziegler Géza

Agárdpuszta

1863.augusztus 3.

Gárdonyi Géza

Eger

1922.október 30.

A titokzatos Gárdonyi

- DR. BLACK WILLIAM
- DON VIGOLE
- ISTA PISTA
- GÖRE GÁBOR

költő, drámaíró,
meseíró, humorista,
néptanító, költő

A titokzatos Gárdonyi

Ziegler Sándor
édesapa, gépészmérnök

Nagy Terézia
édesanya

A titokzatos Gárdonyi

- ▶ Középiskolás évek: Budapest, Sáropatak
- ▶ Majdan jöttek a sanyarú egri évek

„Kedv, hajlam... majd megjön az is, csak diploma legyen!”

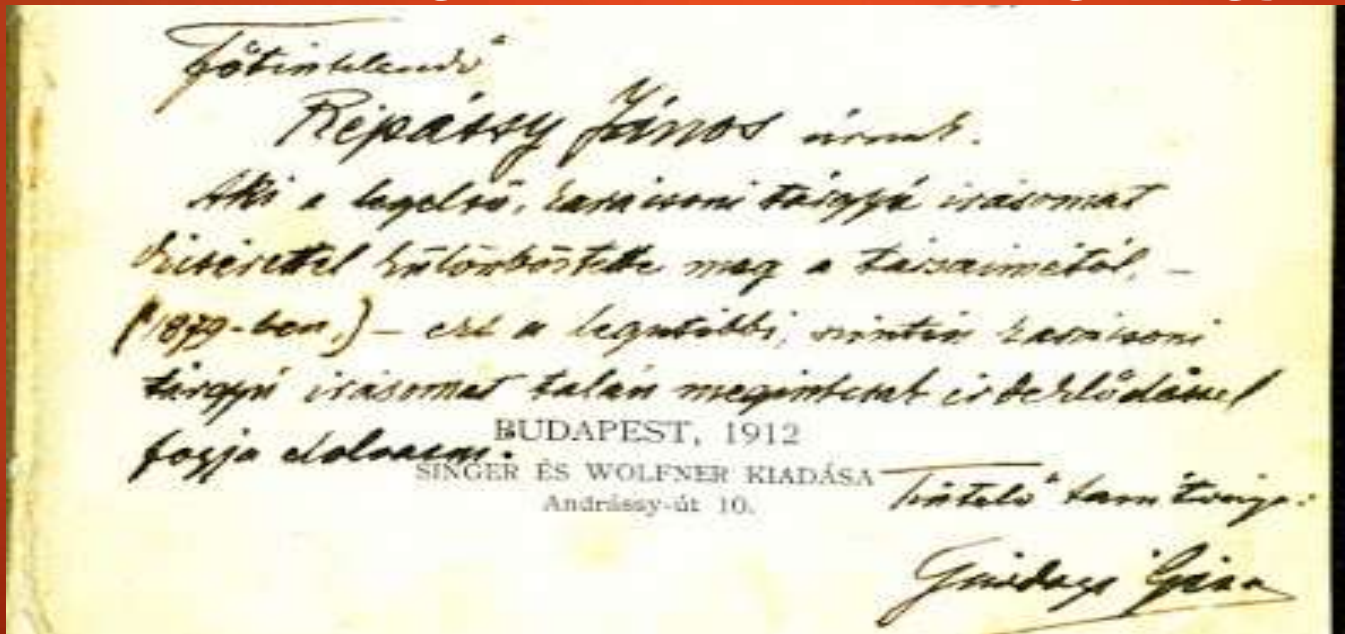
- ▶ Itt jelentek meg első írásai a „DRUCK” nevű élclapban. Gárdonyi leginkább a túlbuzgó egri híveket, a papokat, a líceum tanárait gúnyolta ki írásaiban.

A titokzatos Gárdonyi

► Répássy János tanár úr

„Ziegler csak Ziegler marad”, illetve „Fiam! Tebelőled soha sem lesz nagy ember, de a kenyeredet azért meg tudod keresni!”

► Ennek ellenére mégis neki köszöni meg, hogy író lett.

A titokzatos Gárdonyi

- ▶ Néptanítói évek (1882- 1885)
- ▶ A zsurnaliszta Gárdonyi (Budapest, Győr, Szeged)

„Egy kis paprika nem árt az egészségnek. Legföllebb jóízű tüsszögést idéz elő.”

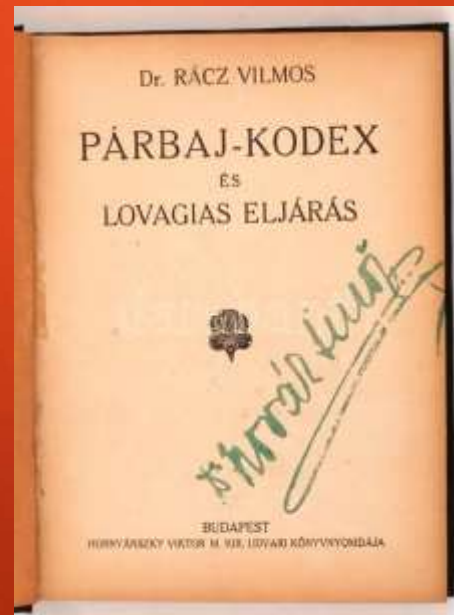
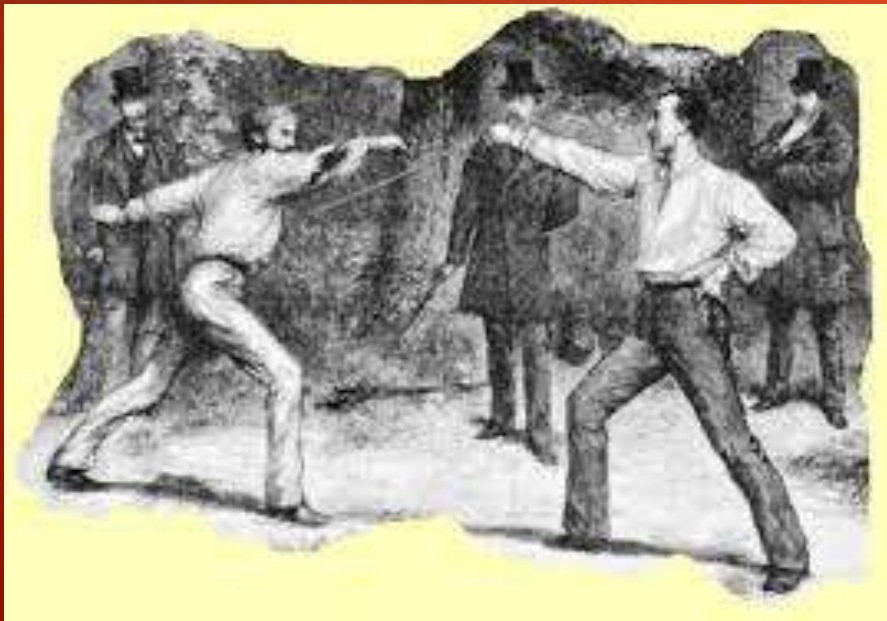

A titokzatos Gárdonyi

► *Az állami emberszelídítőben*, alcíme *Egy államfogoly naplójából*.

„A büntetés itt alig állt másból, mint a szabadságnak kíméletes elvonásából. Nappal a foglyok érintkezhettek egymással, házi vagy vendéglői kosztot hozathattak be, csupán éjjel voltak elkülönítve” – írja az államfogházról Péter László Szeged irodalmi emlékhelyei című könyvében. Párbajvétségért ült itt Bródy Sándor, Békefi Antal, Nagy Endre, Molnár Ferenc és Ady Endre is – hogy csak az írókat soroljuk.

A titokzatos Gárdonyi

- ▶ 1891- Budapestre költözik – Bródy beajánlotta a Pesti Hírlaphoz
- ▶ 1892-ben elválík- „Ennek a házasságnak vagy válás, vagy gyilkosság lesz a vége.”
- ▶ Feszty Árpád körkép vállalat titkáraként dolgozik- Szintén Bródy ajánlotta be.
- ▶ Elítélte az 1896-os milleniumi övező „önáltató mámort”

A polihisztor Gárdonyi

Megfordult a fejében, hogy kivándorol az országból és Amerikában csinálja meg a szerencséjét: vagy hegedűművészként, vagy saját fejlesztésű vízibiciklijével szerez vagyont.

A polihisztor Gárdonyi

- ▶ Kiválóan játszott hegedűn, orgonán, zenét szerzett, dalszövegeket írt
- ▶ Botanikában, állattanban is jártas volt, ő fedezte fel egy egri pincékben honos hatszemű bikapókfajt
- ▶ Festő, illusztrátor, látványtervező, fényképész, sakkjátékos

A polihisztor Gárdonyi

„Gratulálok, ha megfejtened sikerült. A magyar nyelvnek magas, elzárt Tibetjébe találtál kaput. Ha addig eljutsz, ameddig én, megtalálod azt az aranyalmaát is, amelynek neve: analógia.”

- azt gondolták tibeti nyelven íródott, Gárdonyi fia sokáig rejtegette, előkerülése után pályázatot írtak ki megfejtésére. Gilicze Gábor egyetemi hallgató fejtette meg.

Egri csillag születik

- ▶ 1897-ben Egerbe költözött
- ▶ (a Hóhér-dombon vásárolt egy tornácos parasztházat)
- ▶ Itt megtalálta azt a közeget ahol kiteljesedhetett- megszabadult a bizonytalanságtól, félelmeitől, a fővárosi tülekedéstől
- ▶ Az Egri csillagok ötlete a vár falai között született amikor fiaival sétálgatott

**„Lehet-e olyan regényt írni, amely nem színpalotnak
használná a múltat, hanem inkább lámpás lenne?”**

Egri csillag születik

Olyan regényt akar írni, amely saját korának létkérdésére, az ország nemzeti függetlenségére irányítja a figyelmet.

Egyéni sors a középpontban

- ▶ Anyaggyűjtéshez Konstantinápolyba utazott, bécsi levéltár, perzsa ünnepet tanulmányozta
- ▶ Tanulmányozta az életmódot, a népszokásokat, a beszédmodort az egykorú levelezésekből. Felkereste a Nemzeti Múzeum régiségtárát, majd a konstantinápolyi Szultán-múzeumot. Itt megnézte a nevezetes héttornyú börtönt, a Jedikulát – Török Bálint fogságának színhelyét.

Egri csillag születik

- ▶ Gárdonyi sokat töprengett azon, hogy milyen címet adjon regényének

„Gergő diák”, „Holdfogyatkozás”,

„Hol terem a magyar vitéz?”

„Török gyűrű” ,

„Hold és a csillagok

Egri csillag születik

Ennek lón irafa az fő Kolofuarba
Tinodi Sebestiën köni nyomrafabá
Szerze nagy muuaba egy hideg fobabz
Giakran fu kö: mebe meri ninc piñz tafolyaba.
Finis.

EGER VAR VIADA LYAROL VALO ENEC. Historia.

Tinodi Sebestien deac Kassaba
Ferdinandus Kiralnac hii voltaba
Egri varnac chuda Serenciaiaba
Vitezeketh irra Cronikaiaba

Magyaroc már Istend imadgya
Es ő neki nagy halakat adgyaroc
Eben Tifan innen kie lakotoc
E vitezekenc foc tot mongyaroc.
Im egy Cronikat mondóc meg hal
lam m ijjat foha nem hallotatoc
Magyaroc veg hezbansem solgaltat
E varat minc mást o. falmázatoc.

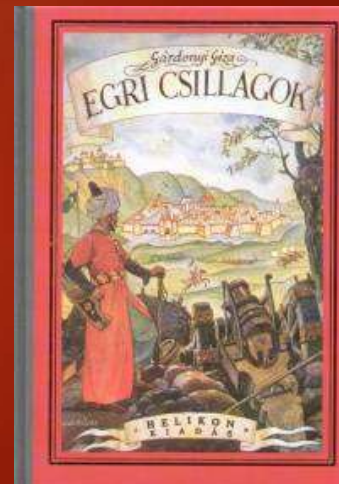

Egri csillag születik

- ▶ A mű 1899-ben készült el, majd a Pesti Hírlap közölte folytatásokban, könyv formában 1901-ben jelent meg.

A regényt idegen nyelvekre is lefordították. Létezik angol, német, bolgár, cseh, eszperantó, észt, finn, holland, horvát, lengyel, vietnámi, kínai fordítás fordítása is.

Rovásos kiadása 2009-ben jelent meg. 2013-ban, Gárdonyi születésének 150. évfordulója alkalmából török és olasz nyelvre is lefordították.

Egri csillag születik

Hunyd be egy pillanatra a szemedet, és gondold azt, hogy az idő kereke visszafordult az 1552-ik esztendőbe.

Ez a bástya, ahol állunk, tele van sárga csizmás, sisakos, fegyveres katonával. Lent meg amerre látsz, mindenütt fegyveres török nyüzsög...« - s élénk színekkel festetem eléje az ostromot, Dobót, Mekkseyt, a hős asszonyokat, a bombahányó, falromboló törököt, a halottakat, a sebesülteket, a harmincnyolc napig tartó nagy ostrom minden jelenetét.

Egri csillag születik

- ▶ diadaltól megittasult török sereg
- ▶ 2000 védő, harminszoros túlerő, 38 napig tartó ostrom,
- ▶ Gárdonyit a lélek, az egyén érdekelte, de nem tekinthetett el az események jelentőségétől
- ▶ - írnia kellett egy nemzet hódítók elleni harcáról, a nagyhatalmak között vergődő Mo. történetéről
- ▶ egyedül Dobónak és tisztjeinek volt látása arról, hogy nem csak Egert, hanem egész Magyarországot, sőt Európát védelmezik. Győzelmüket Gárdonyi ennek a tisztánlátásnak és hitük erejének tulajdonította:
- ▶ „A falak ereje nem a kőben van, hanem a védők lelkében.”

Egri csillag születik

- ▶ 1923-ban már elkészült a némafilmes változata, sajnos a kópiák elvesztek
- ▶ 1968-ban Várkonyi Zoltán rendezésében mutatták be a mozik, és minden idők legnézettebb magyar filmje lett (18 millióan váltottak rá jegyet)
- ▶ Képregény formában 1959- ben jelent meg a Füles közölte le.

A gyűrű útja

- ▶ A mű lapjain kibontakozik a három részre szakadt Magyarország állapota:
- ▶ 1514- Dózsa György féle parasztfelkelés
- ▶ 1526. augusztus 29- Mohácsi csata
- ▶ 1526. Szapolyait királlyá választják, és Habsburg Ferdinándot is
- ▶ 1538- Váradi béke
- ▶ 1540- Szapolyai meghal
- ▶ 1541-ben elfoglalják a törökök Budát, az ország középső része török fennhatóság alatt áll.
- ▶ A törökök hatalmuk megerősítését és területük kiterjesztését megcélozva 1552 nyarán újabb hadjáratot indítanak a még el nem foglalt magyar területek ellen, majd több nagyobb végvár birtokbavétele után három seregük Szolnok alatt egyesült erővel indul a végvár ellen.

Magyarázat:

A térképpel színmóddal kiittetett helységjelzések alatt az ország szerint rendezett jegyzékből veendők ki. A balról álló szám (I) jelzéséig, a jobbról (II) álló a földrajzi fekvésnek felel meg.

Magyar Királyság:

1 Szekes (Ib)	8 Sz. Benedek (Ic)	15 Zólyom (Ic)
2 Bazin (Ib)	9 Sztinya (Ic)	16 Bajmóc (Ic)
3 Dévény (Ib)	10 Selmec (Ic)	17 N. Cenk (IIb)
4 Pászony (Ib)	11 Csébrég (Ic)	18 Kőhenc (IIb)
5 Somogy (Ib)	12 Szécsény (Ic)	19 Sárvár (IIb)
6 Simcs (Ib)	13 Hajducskő (Ic)	20 A. Lendva (IIb)
7 Nedelic (IIb)	14 Stefánki (IIa)	21 Berkesvár (IIb)
	22 Hírszencsartar (IIIa)	

Erdélyi fejedelemség:

23 Varannó (Ia)	26 Tokaj (Ia)	29 Sogorvár (IIIc)
24 Boldogkő (Ia)	27 Berecke (IIa)	30 Gyefővára (IIIc)
25 Talya (Ia)	28 Kolozsvár (IIc)	31 Jégvár (IIIc)

Török-eszártság:

32 Palota (IIb)	45 Csálya (IIa)
33 Ozora (Ic)	46 Solymos (IIa)
34 Szerdahely (IIc)	47 Berecs (IIb)
35 Békassék (IIc)	48 Boglár (IIb)
36 Bencsény (IIa)	49 Szatmár (IIb)
37 Szemlek (IIa)	50 Karád (IIb)
38 Nagytek (IIb)	51 Gradistye (IIIa)
39 Töröcs (IIb)	52 Koltos (IIIa)
40 Peczist (IIIa)	53 Fozsarevác (IIIa)
41 Jászszki (IIIa)	54 Galambóc (IIIa)
42 Ostrozsac (IIIa)	55 Biala (Ic)
43 Matulic (IIIa)	56 Sz. Várnya (Ia)
44 Zimony (IIIa)	57 Gucza (Ia)

Magyar végek:

I Felül magyarországiak határolt N. társaság végeiről	VI. Munkács végeiről
II. Békényvár, elötti végeiről	VII. Székelykört megközelített kősi végeiről
III. Kiskőrös végeiről	VIII. Harsány végeiről
IV. Győr végeiről	

Szinmagyarázat

 Magyar királyság.
 Török eszártság.
 Erdélyi fejedelemség.
 Velencei köztársaság.
 Lengyel királyság.
 Ausztriai örökös tartományok.

Mérték 1:3.300000.

1. Hol terem a magyar vitéz? 1533

„A patakban két gyermek fürdött, egy fiú meg egy lány.” (5 és 7 évesek)

- Rabságba kerülnek, de megszöknek visznek egy török lovat több száz arannyal a nyeregkápában talált több száz arannyal együtt, hírért viszik, hogy meg akarják támadni a falut.

Az öreg Ceceyhez, darutollas vitézek érkeznek. Vezetőjük Dobó István a Török Bálint hadából, tehát Ferdinánd-párti.

- a csetepaté során foglyul ejtik **Jumurdsákot** a megkínzott Gábor papra bízzák, akassza fel. Ám ő megkönyörül rajta, csak az amulettjét veszi el, **egy gyűrűt nagy fekete kővel, melynek közepén sárga kőből egy félhold van, s körülötte öt apró gyémántcsillag**. Dobó megígéri, vitézt nevel a bátor Bornemissza Gergő gyerekből. Egyelőre Gábor papra bízza, aki Szigetvárra, Török Bálint udvarába viszi. Bálint úr is megkedveli a fiút, gyermekévé fogadja, és két fiával együtt nevelteti.

2.Oda Buda-1541. augusztus

- ▶ 1541-et írunk. Buda felé vonul a török had, hogy a meghalt János király fiát üdvözölje.
- ▶ Gábor pap és a közben tizenhat éves nagy fiúvá serdült Gergely elhatározza, hogy felrobbantja a török császárt. Ceceyéknél akarják bevárni a hadat.
- ▶ Gergely megtudja, hogy a család Budára költözött. Gábor pap magára vállalja a veszedelmes feladat véghezvitelét, hogy Gergelyt megkímélje a kockázattól. Levelet hagy a fiúnak, melyben elbúcsúzik tőle, s ráhagyományozza **Jumurdsák gyűrűjét**.

Gábor pap a janicsáragát robbantotta fel. A katonák elfogják a papot és Gergelyéket is. A rabságban a fiú megismerkedik egy hatalmas törökkel, Hajvánal, aki egy csomó rajzot mutat neki, s kéri, fejtse meg az értelmüket. Magyarországi várak alaprajzai azok, valami kémé lehettek. Gergely találomra kiválaszt egyet magának - az egri vár rajzát -, a többiről bemagyarázza Hajvárinak, hogy azok egy-egy csillag képei, s ha darabokra tépte bevarrja a ruhájába, megvédi minden fegyvertől, s urat csinálnak belőle. Hajvári cserébe segít Gergelynek megszökni. Jumurdsák felkeresi a rabok közt Gábor papot, hogy visszaszerezze a talizmánját, de a papot már halva találja.

2.Oda Buda-1541. augusztus

- ▶ Gergely Buda felé tart, hogy megvigye a török veszedelem hírét, s hogy találkozzék Ceceyékkal - elsősorban persze Évával. Cecey hidegen fogadja, s tudtára adja, hogy lánya a királyné környezetében él. A fiú megérti, neki itt már nincs keresnivalója. Ám mindenáron látni akarja Évát. Sikerül is bejutnia a kertbe és szót váltania a lánnyal, aki örök hűséget esküszik neki.

Török Bálint György barátal a Budára érkező szultánt fogadja. Gergely elmondja neki, mit terveztek Gábor pappal. "Fiam, megmenthettétek volna Magyarországot" - mondja fájdalmas hangon Török Bálint, mintha előre érezné az országot és őt fenyegető veszedelmet. Bálint úr apródjaként Gergely ott van, amikor a szultán fogadja a kis királyt. Itt ismerkedik meg későbbi kedves barátaival, Zoltayval és Mekcseyvel. Senki nem hisz Török Bálintnak, aki a török jóindulatában csapdát szimatol. Jóslata beválik: a szultán elfoglalja Budát, a királynét Erdélybe küldi. Vele megy Éva is. "Tíz nap múlván a szultán is útra kelt. Török Bálintot is magával vitte. Rabláncon."

3. A rab oroszlán – 1543

Megérkezik Mekcsey Debrecenbe, Török Bálint házába. Gergelyért jött, viszi a király seregébe.

Mekcsey és Gergely elhatározzák, hogy kimennek Konstantinápolyba, s kiszabadítják Török Bálintot. Bálint úr nagyobbik fia, Jancsi is velük menne. Gergely megtudja, hogy a **lány most is csak őt szereti**, megszökteti az esküvői vacsoráról.

Egy cigánytáborba ér az öt lovas. Kísérőt kérnek a vajdától, aki elkalauzolná őket Stambulba. Egy Sárközi nevű magyar cigány szegők melléjük. Kiderül, hogy egyike volt azoknak, akik a hétéves Gergő segítségével szabadultak annak idején. Ma is hálás ezért.

Egy délután olasz énekeseknek öltözve ügyeskedik be magukat a Héttoronyba a cigány lány vezetésével. Egy szép mívű aranytányért visznek Veli bégnek, az urak őrzőjének, s kérik, engedje meg, hogy énekeljenek Török Bálintnak, akinek valamikor a rabjai voltak. Szegény Bálint úr épp ötvenfontos vasban van, mert gorombáskodott a térítésére küldött főmuftival.

Elé áll az öt "olasz"; de a meghatottságtól nem jön ki hang a torkukon. "A legfiatalabb... odaomlott a láncokon ülő rab elé, és átölelte a lábát: - Apám! Édesapám!" Szerencséjükre Veli bég jókedvében van, mert végre otthagynak a Jedikulát, Magyarországra vezényelték - s még menlevelet is ad nekik saját kezű aláírásával. Örülhetnek, hogy épp bőrrel megúszták.

4. Eger veszedelme- 1552

1552-t írunk. Éva asszony az ura régi ujjasát készül épp elajándékozni Réz Miklós diáknak. Megtalálja benne az Eger várát ábrázoló papírt, amit férje még Hajvántól szerzett. Gergely nincs odahaza, épp Eger felé tart az öreg Ceceyvel, meghallván, hogy a török oda fordul. Egy félszemű ember lép be, és Éva asszonytól eladandó régi gyűrűk iránt érdeklődik. Éva csak később ébred rá - amikor hiába keresi hatéves fiacskáját ;, **hogymurdsák volt az, aki** ellopta a fiút, remélve, hogy megkapja Gergelytől érte a talizmánját.

Híre ment Szolnok elestének, menekülnek az emberek Kassáról Egerből. Dobó melegen öleli magához a fiatal főhadnagyot, megörül 250 katonájának. Erősen készül a vár népe az ostromra. Számba veszik a készleteket, megerősítik a falakat, löszert készítenek, tanítják az újoncokat. A védők létszáma száz híján kétezer. Az őrszem meghozza a hírt: itt a török! Dobó, a kapitány összehívja a várbelieket, s beszédet intéz hozzájuk. **“A falak ereje nem a kőben van, hanem a védők lelkében”** - mondja többek között. Aztán felesketi őket, s maga is megesküszik, hogy a várat pogány kézre nem engedi, magát élve meg nem adja. Vendégül látja a tiszteket. Gergely egy kis csapattal kicsap a törökre. Nagy zsákmánnyal; sértetlenül térnek vissza. Hoznak egy török kisfiút is meg egy “török” katonát, akiről kiderül, hogy Varsányi, a magyar kém.

5. Holdfogyatkozás- 1552

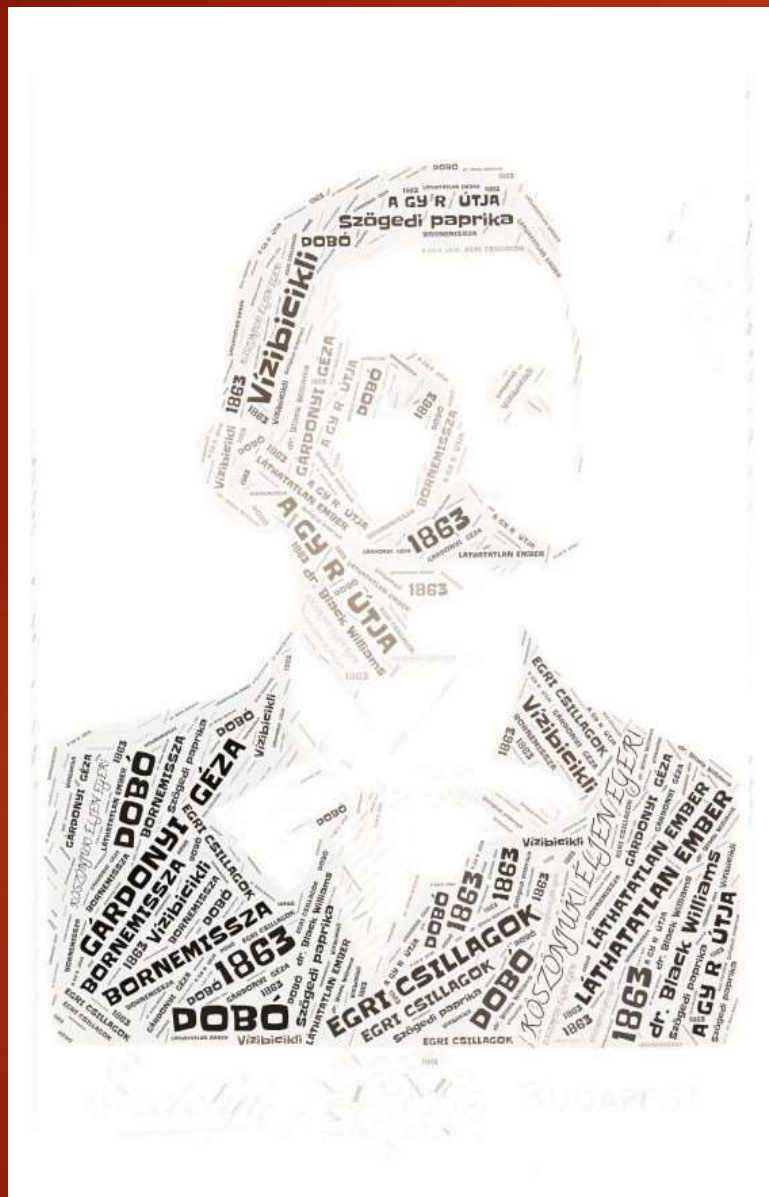
- ▶ A várat körbefogja a török
- ▶ **Jumurdzsák fenyegetőzése, Gergely**, aki egész éjjel bombákat gyártat embereivel, hallja ezt, de nem hiszi el. Tudja, felesége és fia biztonságban van Sopronban.
- ▶ A püspök és a király levele viszont csak nem érkezik. Nem küld segítséget egyik sem. Magukra vannak utalva a védők.
- ▶ Sárközi rajtakapja Hegedűs hadnagyot, amint a víztartón keresztül bevezeti a törököket. Szabályos tárgyaláson ítélik meg a hadnagy és cinkosai felett. Hegedűst a vár piacán felakasztják
- ▶ “Éjjel ostrom jön ránk! Talpra mindenki, aki eleven!” - adja ki Dobó a parancsot. Érzik, talán az utolsó próba közeleg. “S hull a tüzes szerszám, csattog a csákány, durrog a bomba, recseg a létra, zuhog a fejsze, dübörög, tombol a vérzivatar.” Halottakkal és sebesültekkel tele a vár, a falak és állványok vértől iszaposak. Hozza Varsányi a hírt: elkeseredett a török, éhezik, fázik, fél a szokatlan tüzes szerszámoktól.

A várbeliek kimosakszanak, felveszik legszebb ruhájukat a halál tiszteletére. El vannak szánva a végsőkre. Utolsó, misére gyűlik a nép. A vár alatt pedig tengerként hullámszik a török sereg. Összevonták az erőket.

★ 5. Holdfogyatkozás- 1552

▶ Egy magányos török nő lovagol be öszvérháton az elnémult török táboron keresztül a várba. Előtte a nyeregben egy gyerek. Meghozta a kis Bornemissza Jancsikát, s Szelimet, saját kisfiát kéri érte. Örömsikoltással szalad felé Éva, kézen fogva a kis törököt. A két asszony magához szorítja gyermekét, és - kezét fog.

A törökök megszöktek. "Nem harcolunk tovább! Allah a magyarokkal van!" - kiáltották, és elkeseredésükben egyszerűen megtagadták az engedelmességet. Sátrakat, poggyászt hátrahagyva útnak eredtek.

*„Sírdombodon égnék a halotti
mécsek
S a szívemből hozzád száll
még e hattyúének.
– Nyugvó poraidra istenáldás
szálljon;
Álmod legyen üdvös, régi jó
diákom!...”*